

Załącznik do Uchwały Nr.....

Rady Powiatu Pruszkowskiego

z dnia .....

**POWIATOWY PROGRAM KOREKCYJNO – EDUKACYJNY
DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE
W POWIECIE PRUSZKOWSKIM NA LATA 2018 - 2020**

Spis treści:

I. Wstęp.....	3
II. Podstawa prawna.....	11
III. Cele i zawartość programu.....	12
1. Cele programu.....	12
2. Zawartość programu.....	13
3. Zakładane rezultaty.....	15
IV. Realizacja programu.....	16
1. Czas realizacji programu.....	16
2. Sposób realizacji programu.....	16
3. Nabór i selekcja uczestników programu.....	16
4. Reguły uczestnictwa w programie.....	18
5. Zadania związane z realizacją programu.....	19
6. Miejsce realizacji programu.....	20
7. Partnerzy programu.....	20
V. Źródła finansowania programu.....	21
VI. Monitoring.....	21
VII. Zagrożenia realizacji programu i zakończenie.....	22
VIII. Załączniki.....	23

I. Wstęp

Zjawisko przemocy domowej i rodzinnej jest bardzo istotnym zjawiskiem, na które coraz większa liczba instytucji życia społecznego jak i osób dotkniętych tym zjawiskiem zwraca uwagę i które ma dalekosiężne skutki, jeżeli chodzi o jakość funkcjonowania rodzin i ich członków (według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w 2012 roku ogólna liczba zgłoszeń telefonicznych pod numer Niebieskiej Linii wyniosła 13.767 (w 2011–13.695) i wzrosła około 10% wobec liczby zgłoszeń w 2010 roku (12.376)¹. Jak wynika ze statystyk Policji, w samym roku 2014 Policja wszczęła procedurę Niebieska Karta w ponad 77 tysiącach przypadków (łącznie z pozostałymi służbami było to ponad 99 tysięcy Niebieskich Kart), w 2015 w ponad 75 tysiącach, a w 2016 w ponad 73 tysiącach przypadków². Aby rozpoznać zasięg zjawiska i jego silny wpływ na życie społeczne, wystarczy zwrócić uwagę na dane przedstawione przez Policję:

Dane za rok 2016³

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	73531(w tym 59 590 wszczynających procedurę i 13 941 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
Ogólna liczba osób doświadczających przemocy	91 789
W tym – kobiet	66 930
W tym – mężczyzn	10 636
W tym – małoletnich	14 223
Ogólna liczba osób podejrzewanych o przemoc	74 155
Liczba podejrzewanych o stosowanie przemocy – kobiet	5 461
Liczba podejrzewanych o stosowanie	68 321

¹ Źródło: www.mpips.gov.pl

² Źródło: www.statystyka.policja.pl

³ Źródło: www.statystyka.policja.pl

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	73531(w tym 59 590 wszczynających procedurę i 13 941 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)
przemocy – mężczyzn	
Liczba podejrzewanych o stosowanie przemocy – nieletnich	373
Ogólna liczba podejrzewanych o przemoc będących pod wpływem alkoholu	46 537
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	598

Jego zasięg jest bardzo szeroki i „demokratyczny” (dotyka rodziny bez względu na wiek, wykształcenie, status społeczny), toteż interwencja i działania profilaktyczne muszą być kierowane do jak największej grupy potencjalnych odbiorców . Z tego też powodu następuje systematyczna integracja działań różnych podmiotów (np. w 2011 roku Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło współpracę z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej na podstawie „Porozumienia o współpracy na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie” z dnia 15 września 2011 roku).

Następują również zmiany prawne mające na celu zapewnienie trwałego bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy ze strony osób bliskich (jak wynika ze statystyk Wydziału Statystyki Prokuratury Generalnej, w 2012 roku liczba podejrzanych, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275a § 1 kpk), wyniosła 1241⁴. To samo źródło podaje, że liczba podejrzanych o przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, wobec których zastosowano dozór Policji pod warunkiem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275 § 3 kpk) – wyniosła w 2012 roku 627 (2011 - 505, 2010 – 337)⁵. Jak wynika ze „Sprawozdania z

⁴Źródło: www.mpips.pl

⁵ tamże

realizacji działań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie mieszczących się w kompetencjach Ministerstwa Sprawiedliwości od 1 stycznia 2012 roku do 31 grudnia 2012 roku”, przeciwdziałanie przemocy ma wieloaspektowy charakter i jest istotnym elementem kształtowania zasad współżycia społecznego.

Definicja prawna zjawiska przemocy w rodzinie została zawarta w art. 2 pkt. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 r. poz.1390), która stanowi, że jest to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w art.6 ust 4 pkt a także innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oprócz zdefiniowania pojęcia przemocy w rodzinie nakłada na organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, określając zakres pomocy udzielanej osobom doznającym przemocy oraz zadania w zakresie oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

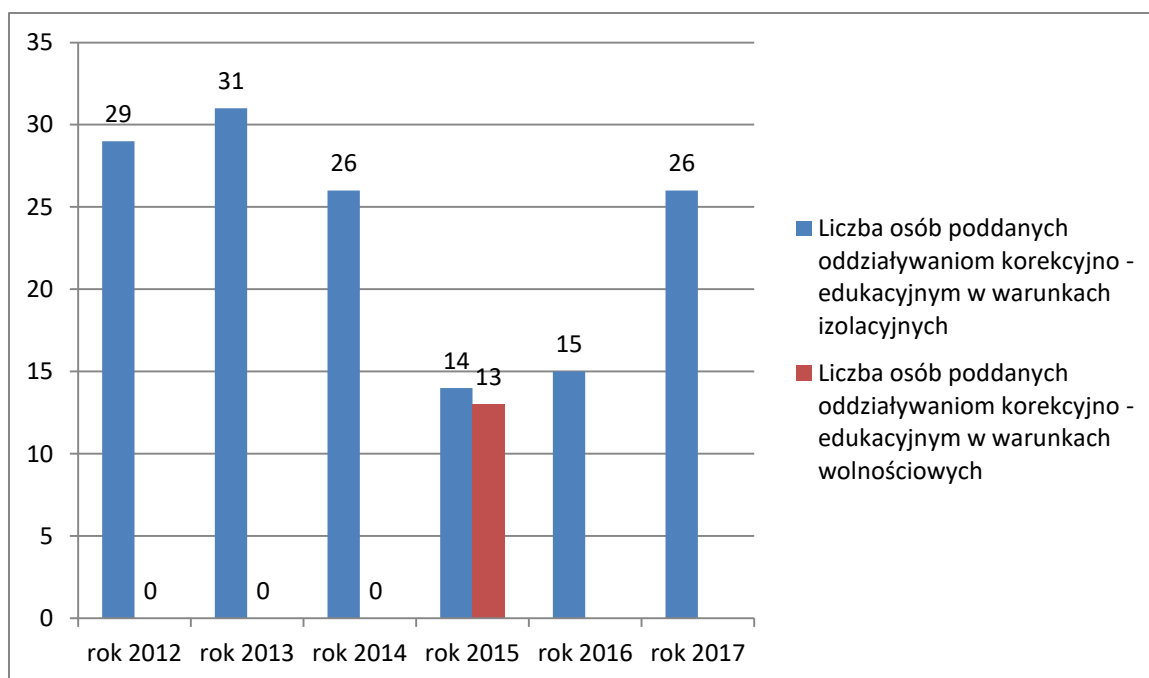
Jeszcze przed kilkunastoma laty większość podmiotów zobowiązanych do pracy na rzecz osób uwikłanych w przemoc najczęściej ograniczała się jedynie do niesienia pomocy psychologicznej osobom doznającym przemocy w rodzinie. Jednak praktyka pracy z osobami doznającymi przemocy pociągnęła za sobą zmiany prawne i organizacyjne prowadzące nie tylko do upowszechnienia programów skierowanych na korektę zachowań osób stosujących przemoc w rodzinie, ale również oddziaływań terapeutycznych wobec nich.

Coraz powszechniejsze stają się zarówno podejmowanie pracy z osobą stosującą przemoc, jak starania służb powołanych do przeciwdziałania przemocy w rodzinie takich jak: sądy, służba kuratorska, policja, ośrodki pomocy społecznej do motywowania w/w osób do udziału w oddziaływaniach korekcyjno - edukacyjnych. Niestety, jak pokazują statystyki w skali ogólnopolskiej, pomimo powyższych danych, w latach 2014-2015 liczba orzeczonych przez sądy karne obowiązków uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych sprawców przemocy pozostaje niestety na stałym niskim poziomie. Skutkiem tego jest

rosnąca potrzeba skutecznego motywowania osób kierowanych do udziału w programach korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Bardzo istotna jest też głębsza ewaluacja programów korekcyjno - edukacyjnych i stałe dostosowywanie oferty pomocowej do potrzeb osób, które dopuszczają się czynów prawnie i obyczajowo uznawanych za przemoc.

Na terenie Powiatu Pruszkowskiego w roku 2015 widoczna była tendencja wzrostowa, jeśli chodzi o liczbę osób zgłaszających się do udziału w Programie Korekcyjno – Edukacyjnym w warunkach wolnościowych. Wtedy udało się zmotywować do udziału w programie 13 osób, co skutkowało przeprowadzeniem 2 edycji programu w warunkach wolnościowym i jedną edycją programu w warunkach izolacyjnych (w której wzięło udział 14 osób). Natomiast w latach 2016-2017, pomimo wielu starań, takich jak monitorowanie liczby osób zobowiązanych przez sąd do udziału w oddziaływaniach korekcyjno – edukacyjnych, spotkań z przedstawicielami KRP Pruszków i OPS Piastów, rozsyłaniem informacji o programie do Zespołów Interdyscyplinarnych na terenie Powiatu Pruszkowskiego, nie udało się już przeprowadzić żadnej edycji w warunkach wolnościowych. Stało się tak przede wszystkim ze względu na brak wystarczającej liczby osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, na które w ramach próby nałożono obowiązek poddania się oddziaływaniom korekcyjno – edukacyjnym. W związku z tym konieczne jest podjęcie działań, które spowodują wzrost liczby zgłaszających się do udziału w programie korekcyjno - edukacyjnym innymi ścieżkami aniżeli poprzez nałożenie na nie obowiązku przez sąd karny. W roku 2018 i następnych latach tak jak w latach poprzednich, planowany jest cykl spotkań ze służbami i instytucjami, których celem będzie skuteczne motywowanie nie tylko osób skazanych przez sąd karny, ale wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie.

Niezależnie od działań organizacyjnych i instytucjonalnych skierowanych na oddziaływanie w warunkach wolnościowych wobec osób stosujących przemoc, bardzo istotną rolę odgrywają również oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób skazanych za przestępstwa związane z przemocą w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności. W roku 2017, w związku z likwidacją Aresztu Śledczego Warszawa – Mokotów, podpisano umowę z Aresztem Śledczym Warszawa Służewiec, w ramach której, na zlecenie Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego, Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie realizuje programy korekcyjno – edukacyjne dla osadzonych.

Liczba osób, które zostały poddane oddziaływaniom korekcyjno-edukacyjnym w latach 2012-2017 w warunkach izolacyjnych i wolnościowych

Podjęcie pracy na rzecz osób stosujących przemoc jest niewątpliwie trudnym zadaniem, wymagającym od osób niosących pomoc nie tylko wiedzy i umiejętności, ale także predyspozycji i osobistej gotowości do takiego działania. Jako społeczeństwo jesteśmy gotowi raczej potępiać osoby stosujące przemoc. Naganność ich postępowania bardziej skłania do karania niż rozważania po co to robią oraz konstruowania systemu pomocy w nabywaniu umiejętności radzenia sobie z emocjami i konstruktywnego rozwiązywania konfliktów. Omówiony poniżej program skupia się na tym drugim celu.

Program korekcyjno – edukacyjny jest formą oddziaływania na osoby stosujące przemoc w celu nauczenia ich samokontroli, kształtowania u nich postawy partnerstwa i szacunku wobec bliskich, odpowiedzialności za popełnione czyny przemocowe oraz zmiany w zakresie przeżywania i wyrażania uczuć i związanych z tym potrzeb.

W wielu przypadkach osoby zgłaszające się do kolejnych edycji programu korekcyjno – edukacyjnego prowadzonego przez Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie mają postawiony zarzut stosowania przemocy będąc pod wpływem alkoholu. Jak wynika ze statystyk publikowanych przez Policję, w roku 2016 aż w ponad 62 % przypadków osobami podejrzanymi o stosowanie przemocy były osoby znajdujące się pod wpływem alkoholu.

Alkohol i inne środki psychoaktywne osłabiają racjonalną kontrolę nad zachowaniem, ale nie mogą być obarczane bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialnością za występowanie przemocy w rodzinie. Odpowiedzialność za stosowanie przemocy leży po stronie osoby, która ją stosuje. Niemniej jednak faktem pozostaje, że osoba pod wpływem substancji psychoaktywnych ma osłabioną racjonalną kontrolę nad zachowaniem i większą gotowość do reagowania agresją. Istotną grupę wśród osób stosujących przemoc wobec bliskich stanowią osoby uzależnione od substancji psychoaktywnych. Program korekcyjno – edukacyjny w swojej konstrukcji powinien zawierać tematykę specyficzną dla tej grupy odbiorców. Omawiany program jest również próbą odpowiedzi na ten problem. Jak pokazuje nasza kilkuletnia praktyka w obszarze działań kierowanych do osób stosujących przemoc, jest to konieczny element oddziaływań, tym bardziej, że w warunkach izolacyjnych wielu naszych uczestników to osoby aktualnie przechodzące program terapii uzależnienia lub będące absolwentami tego programu.

W przypadku, gdy uczestnikami programu są osoby uzależnione od alkoholu, w trakcie terapii uzależnień lub po jej odbyciu, program zostaje wzbogacony o dodatkowe treści (uwzględnione w załączniku nr 1).

Niejednokrotnie osoby stosujące przemoc w ogóle nie podejmują próby kontrolowania zachowań agresywnych, a odpowiedzialność za ich występowanie przerzucają na osoby doświadczające przemocy. Niebagatelną rolę w stosowaniu przemocy mogą też odgrywać uwarunkowania biologiczne takie jak: zdeterminowana gwałtowność i intensywność reagowania emocjonalnego, które wymykają się spod kontroli. Powyższe jednak nie usprawiedliwia osób stosujących przemoc i nie znosi z nich odpowiedzialności za krzywdzenie innych.

Osoby stosujące przemoc z reguły starają się znajdować uzasadnienie, usprawiedliwienie dla aktów przemocy. Szczególnie dotyczy to zaprzeczenia własnej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obarczania odpowiedzialnością osobę doświadczającą przemocy. Toteż oddziaływania korekcyjne muszą się skupiać również na modyfikacji przekonań uczestnika programu w wyżej wymienionym aspekcie.

Zachowanie osób stosujących przemoc dodatkowo bywa wspierane przez uwarunkowania kulturowe. Przez wieki bowiem przemoc w stosunku do kobiet i dzieci była akceptowana nie tylko obyczajowo, ale i prawnie. Być może dlatego tak duże jest przyzwolenie społeczne na stosowanie przemocy w relacjach rodzinnych, choć jak pokazują badania opinii społecznej,

poziom tego przyzwolenia zmniejsza się. Omawiany program obejmuje również tę tematykę i jest ona poruszana z uczestnikami programu.

Praca z całym systemem rodzinnym daje szansę na niesienie skutecznej pomocy. Potrzebne są działania wzmacniające skuteczność ochrony osób doświadczających przemocy przed osobami stosującymi przemoc oraz działania powstrzymujące tych drugich i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno - edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc. Należy podkreślić, że pełnią one rolę pomocniczą. Podstawową rangę w przeciwdziałaniu przemocy domowej przypisuje się nadal interwencji karno-administracyjnej. Takowa interwencja często jednak nie spełnia korektywnej roli w funkcjonowaniu rodziny z problemem przemocy. Dlatego konieczna wydaje się konstrukcja programu, która dokona takich zmian w funkcjonowaniu osoby stosującej przemoc i zapewni jej takich doświadczeń, że interwencja karno – administracyjna będzie mieć jedynie charakter wstępnej motywacji do przystąpienia do programu.

Podmiotem powołanym do zapobiegania skutkom przemocy w rodzinie na terenie Powiatu Pruszkowskiego jest Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie przy ul. Ks. J. Popiełuszki 24. Placówka realizuje zadanie określone w art. 6 ust.3 pkt. 1 oraz ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1390).

Powyższe stanowi, iż zadaniem własnym powiatu jest opracowanie i wdrożenie do realizacji programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, natomiast zadaniem powiatu z zakresu administracji rządowej jest tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz opracowanie i wdrożenie do realizacji programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Powiatowy program korekcyjno – edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie na lata 2018 - 2020 został opracowany w celu zwiększenia skuteczności działań mających na celu minimalizowanie skutków zjawiska przemocy w rodzinie oraz wzbogacony został o 9-letnie doświadczenia (w latach 2009 - 2017), z realizacji zajęć korekcyjno edukacyjnych dla osób stosujących przemoc realizowanych zarówno w warunkach wolnościowych, jak i izolacyjnych. Niniejszy program został opracowany w oparciu o dotychczasowy stan wiedzy oraz diagnozę zjawiska przemocy w rodzinie w powiecie pruszkowskim.

Program korekcyjno – edukacyjny przyjmuje możliwość realizacji oddziaływań w następujący sposób:

A. w warunkach wolnościowych.

B. w warunkach izolacyjnych.

Program w obu formach zakłada przeprowadzenie konsultacji indywidualnych kwalifikujących do udziału w programie (w liczbie 1 godziny edukacyjnej dla jednego kandydata), oraz 60 godzin edukacyjnych zajęć grupowych podzielonych na 10 spotkań po 6 godzin edukacyjnych lub 6 spotkań po 10 godzin edukacyjnych.

Program prowadzony w formie dostosowanej do warunków wolnościowych przewiduje możliwość korzystania z konsultacji indywidualnych dla uczestników.

W toku indywidualnych rozmów kwalifikujących do udziału w programie określa się cele, jakie kandydaci do udziału stawiają sobie w związku z udziałem w programie, bada się stopień ich krytycyzmu wobec własnych zachowań agresywnych i przemocowych, historię stosowania przemocy, jej nasilenie, dynamikę jej rozwoju, formy przemocy, ewentualny związek stosowanej agresji z nadużywaniem substancji psychoaktywnych w przeszłości i obecnie i ewentualnymi innymi zaburzeniami psychicznymi, szacuje się skutki tejże agresji, dotychczas podejmowane próby radzenia sobie z zachowaniami przemocowymi i skuteczność tych prób. Dokładnie omawia się też warunki wzięcia udziału w programie i sporządza się pisemny kontrakt na udział w programie, ewentualnie uczestnicy podpisują upoważnienie pozwalające na nawiązanie kontaktu z osobami bliskimi, które były pokrzywdzone na skutek zachowań przemocowych, aby włączyć je do monitorowania zmian w zachowaniu uczestników programu. Uczestnicy podczas spotkania kwalifikacyjnego wypełniają również ankietę (treść w załącznikach), na temat przekonań dotyczących przemocy. Służy ona jako narzędzie ewaluacyjne i ponownie jest wypełniana na zakończenie udziału w programie.

W przypadku stwierdzenia, że kandydat aktualnie nadużywa substancji psychoaktywnych, nie jest on dopuszczany do udziału w programie. Po dokonaniu diagnozy uzależnienia osoba ta jest motywowana do udziału w terapii uzależnienia i zaproszona do udziału w programie w kolejnych edycjach. Osoby uczestniczące w terapii uzależnienia są dopuszczane do udziału w programie i program zostaje wzbogacony o treść załącznika nr 1.

II. Podstawa prawna.

Podstawą prawną do opracowania i realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie stanowi art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 r. poz.1390) oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne oraz Załącznik nr 2 do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz. U. nr 50, poz.259).

Niniejszy program korekcyjno – edukacyjny jest eklektyczną formą oddziaływań, która skupia w sobie zarówno autorskie pomysły osób realizujących program, elementy procesu grupowego jak i doświadczenia takich nurtów pracy z osobami stosującymi przemoc jak: podejście skoncentrowane na rozwiązaniach, program Duluth, Trening Zastępowania Agresji, terapia poznawczo – behawioralna. Program jest realizowany poprzez: psychoedukację na temat form przemocy, samoobserwację uczestników, ćwiczenia umiejętności społecznych, trening zachowań asertywnych, dyskusję grupową, zadania domowe, psychodramę.

III. Cele i zawartość programu

1. Cele programu

Celami działań programowych wobec uczestników są:

1. Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie i zmniejszenie występowania jej częstotliwości.
2. Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.
3. Uświadomienie osobie stosującej przemoc czym jest przemoc.
4. Zwiększenie stopnia uznania przez osobę stosującą przemoc osobistej odpowiedzialności za wybór zachowania opartego na przemocy.
5. Rozpoznawanie i zmiana zachowań typu przemocowego na rzecz zachowań typu asertywnego.
6. Rozpoznawanie przez osobę stosującą przemoc sygnałów ostrzegawczych (fizycznych, uczuciowych, behawioralnych i poznawczych), zapowiadających zachowanie przemocowe.
7. Opracowanie „planu bezpieczeństwa” mającego na celu powstrzymanie się od użycia przemocy.
8. Nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu sporów w rodzinie bez użycia przemocy.
9. Nauka umiejętności partnerskiego układania stosunków w rodzinie oraz uczenie się korzystania z pomocy innych osób, negocjowanie swoich interesów.
10. Nauka rozpoznawania uczuć i konstruktywnego ich wyrażania.
11. Kształtowanie umiejętności wychowawczych bez użycia przemocy.
12. Trening umiejętności społecznych.
13. Realizacja własnych potrzeb w sposób nie krzywdzący innych osób.
14. Zmiana tożsamości poprzez akceptację przeżywania i wyrażania różnych stanów emocjonalnych, również tych niekojarzących się z tradycyjną rolą męską.

Cel podstawowy ukierunkowany jest na rozpoznanie i zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie.

2. Zawartość programu

Zawartość merytoryczna programu skoncentrowana jest na osiągnięciu celu podstawowego i zawiera elementy, które dostarczają wiedzy, tworzą okazje do poznania siebie oraz pozwalają na zmianę form myślenia i reagowania. Najważniejszymi z tych elementów są:

1. Rozpoznanie diagnostyczne – uzyskanie i opracowanie informacji o funkcjonowaniu każdego z uczestników, jego sytuacji życiowej oraz specyfice przemocy, której był sprawcą
2. Edukacja – dobór treści edukacyjnych uwzględniających cele programu oraz specyfikę uczestników obejmuje:
  - a. społeczno-kulturowe źródła i okoliczności przemocy domowej (w tym mity i stereotypy nt. przemocy, agresji, płci i tradycyjnych ról płci),
  - b. definicje przemocy, jej rodzaje, formy i dynamikę. Rozróżnienie zjawiska przemocy od uczucia złości,
  - c. problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich,
  - d. planowanie i rozwijanie samokontroli,
  - e. rolę życia uczuciowego w funkcjonowaniu człowieka,
  - f. analizę możliwych sposobów zaspokajania swoich interesów i potrzeb i skutków stosowania tych sposobów,
  - g. komunikację interpersonalną i potencjalne zniekształcenia w komunikacji,
  - h. promocję pozytywnych standardów i wartości,
  - i. zaburzenia życia rodzinnego spowodowane uzależnieniami,
  - j. wpływ przemocy domowej na zachowanie i psychikę dzieci,
  - k. wychowywanie bez przemocy.

3. Ćwiczenia praktyczne i eksperymenty behawioralne – dostarczające korektywnych doświadczeń osobistych, zmieniających zachowania i postawy oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego współżycia.

Szczegółowa tematyka zajęć:

1. Przemoc – definicja, rodzaje przemocy, cykle przemocy.
2. Agresja – rola agresji w życiu.
3. Złość – rola złości w życiu człowieka. Rozpoznawanie złości w sferze emocjonalnej i mentalnej. Pozytywne i negatywne skutki określonych sposobów radzenia sobie ze złością, zniekształcone sposoby wyrażania złości.
4. Rozpoznawanie uczuć i wpływ tej umiejętności na możliwość powstrzymania się od przemocy.
5. Źródła złości i analiza złości jako uczucia wtórnego do innych przeżywanych uczuć.
6. Emocje - jak je przeżywać i wyrażać w konstruktywny sposób ?
7. Samokontrola i sposoby radzenia sobie ze złością, zapoznanie z techniką „stop przerwa”. Praca nad indywidualnym planem bezpieczeństwa, zapobiegającym zastosowaniu przemocy.
8. Czy można odbudować związek? Elementy integrujące: szacunek, wsparcie, zaufanie, szczerłość, odpowiedzialność, partnerstwo, negocjowanie, sprawiedliwość.
9. Rodzina jako wspólnota. Cechy zdrowej rodziny i rodziny dysfunkcyjnej.
10. Zasady sprawiedliwej kłótni i negocjacji.
11. Trening zachowań asertywnych.
12. Wychowywanie bez przemocy. Co znaczy „kochać i wymagać ?”
13. Jak stawiać granice dziecku? Czy karać? Co w zamian kar ?
14. Jak budować bliskość w relacji z dzieckiem ?
15. Trudne aspekty rodzicielstwa - jak radzić sobie z własną złością, lękiem, rozczarowaniem.

16. Podsumowanie i zakończenie programu.

3. Zakładane rezultaty

Działania diagnostyczne, edukacyjne i ćwiczenia mają przyczynić się do:

- uświadomienia osobie stosującej przemoc czym jest przemoc,
- uzyskania przez tą osobę świadomości własnych zachowań przemocowych wobec bliskich i destrukcyjnych skutków tych zachowań w poszczególnych obszarach życia,
- nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów i sporów w rodzinie bez używania agresji i przemocy,
- nabycie umiejętności rozpoznawania i konstruktywnego wyrażania uczuć,
- nabycie umiejętności partnerskiego współdziałania w rodzinie oraz korzystania z pomocy innych.

IV. Realizacja programu

1. Czas realizacji programu

Program korekcyjno - edukacyjny realizowany będzie w latach 2018 - 2020. Na terenie powiatu pruszkowskiego będzie realizowany w warunkach wolnościowych. Ponadto na terenie Aresztu Śledczego Warszawa – Służewiec program będzie realizowany w warunkach izolacyjnych (w ramach dotacji z Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego).

W ciągu jednego roku zakłada się zrealizowanie 2 pełnych cykli programu w warunkach izolacyjnych i 1 pełnego cyklu w warunkach wolnościowych (o ile pozwolą na to środki finansowe). Realizacja programu odbywać będzie się w systemie zamkniętym, nie przewiduje się dołączania w trakcie realizacji cyklu zajęć nowych osób. Dopuszcza się jednak w wyjątkowych sytuacjach udział nowych osób już w trakcie trwania cyklu, pod warunkiem, że nie zakłóci to procesu pracy grupy, a zaległe, omówione już z grupą tematy zostaną w zwięzłej formie przypomniane i omówione podczas spotkania kwalifikującego do udziału w programie.

2. Sposób realizacji programu

Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w formie dostosowanej do warunków wolnościowych, jak i w formie dostosowanej do warunków penitencjarnych, zakłada przeprowadzenie konsultacji indywidualnych kwalifikujących do udziału w programie (w liczbie 1 godziny edukacyjnej dla jednego kandydata) oraz 60 godzin edukacyjnych zajęć grupowych podzielonych na 10 spotkań po 6 godzin edukacyjnych (preferowany układ zajęć), lub 6 spotkań po 10 godzin edukacyjnych. Rozkład zajęć uwzględniający 10 spotkań jest preferowanym układem zajęć z uwagi na możliwość rozłożenia w czasie testowania przez uczestników nowo nabytych umiejętności i ich lepsze utrwalenie.

Program przewiduje możliwość korzystania z konsultacji indywidualnych dla uczestników.

3. Nabór i selekcja uczestników programu

1. Uczestnikami programu mogą być:

a. osoby samodzielnie zgłaszające się,

b. osoby kierowane przez sąd, skazane za przestępstwo przeciwko rodzinie ze stwierdzeniem sprawstwa przemocy lub inne, korzystające z warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności,

c. osoby kierowane przez podmioty uprawnione do prowadzenia procedury „Niebieska Karta”

d. osoby zobowiązane przez inne organy, instytucje i organizacje,

2. Uczestnictwa w programie odmawia się:

a. osobom z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi,

b. chorym psychicznie bez stanu remisji,

c. osobom uzależnionym od alkoholu i narkotyków z wyłączeniem osób, które przeszły lub są w trakcie co najmniej podstawowego cyklu terapii uzależnień.

Ewentualna odmowa uczestnictwa w programie następuje w czasie wstępnego rozpoznania diagnostycznego, prowadzonego w trakcie rozmowy indywidualnej, która jest pierwszym etapem realizacji programu, ewentualnie podczas udziału w zajęciach grupowych, jeśli wyjdą na jaw okoliczności wymienione w punkcie 2.

3. Rozpoznanie indywidualnej sytuacji obejmuje:

a. rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,

b. czy uczestnik programu stosował / stosuje przemoc,

c. zbadanie motywacji kandydata do wzięcia udziału w programie,

d. formy i okoliczności przemocowych zachowań oraz stopień krytycyzmu wobec tych zachowań,

e. historię zachowań przemocowych,

f. aktualną sytuację rodzinną i zawodową,

g. cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej,

- h. doświadczenie związane z nadużywaniem alkoholu / narkotyków / leków i innych zachowań nałogowych,
- i. historię pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,
- j. dotychczasowe próby powstrzymywania się od przemocy i ich skutki,
- k. dotychczasową historię korzystania z pomocy w zakresie powstrzymywania się od przemocy,
- l. kontakty z wymiarem sprawiedliwości, historia karalności,

Uzyskane informacje objęte są zasadą poufności z wyjątkiem informacji i okoliczności obligujących realizatorów programu do powiadomienia odpowiednich organów i instytucji.

4. Reguły uczestnictwa w programie

Przed przystąpieniem do II etapu programu uczestnicy podpisują kontrakt określający zasady uczestnictwa w programie.

1. Kontrakt zawiera:

- a. formalne wymogi systematycznej obecności na zajęciach wraz z określeniem sankcji za uchylanie się od udziału w programie,
- b. zobowiązanie do powstrzymania się od przemocowych zachowań w kontaktach z członkami rodziny i innymi ludźmi,
- c. zobowiązanie do powstrzymania się od spożywania alkoholu i zażywania substancji psychotropowych,
- d. obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach,
- e. uznanie osobistej odpowiedzialności za fakt stosowania przemocy w rodzinie,

f. upoważnienie do nawiązania kontaktu z osobami pokrzywdzonymi przez uczestnika programu.

2. Fakt uczestnictwa w programie osób zgłaszających się jest objęty tajemnicą, zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych z dnia 29.08.1997 (Dz.U. z 2016 r. poz 922).

3. Realizator programu

Realizatorem programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc jest Powiat Pruszkowski, w imieniu którego działa Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie będący faktycznym realizatorem niniejszego programu.

5. Zadania związane z realizacją programu

1. Zadania związane z realizacją programu obejmują:

a. nadzór nad realizacją programu zgodnie z założonymi celami i działaniami nakierowanymi na osiągnięcie zakładanych rezultatów,

b. rekrutację uczestników programu,

c. obsługę finansową programu,

d. monitoring programu,

e. pozyskiwanie partnerów w realizacji programu i współpracę z nimi.

W związku z tym, że oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są ukierunkowane na zmianę zachowań i postaw tych osób, zajęcia prowadził będzie zespół w składzie: kobieta i mężczyzna (w celu modelowania właściwych i konstruktywnych relacji kobieta - mężczyzna). Stoi to w zgodzie z wytycznymi dotyczącymi programów korekcyjno – edukacyjnych zawartymi w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

6. Miejsce realizacji programu

1. Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie realizowany w warunkach wolnościowych i izolacyjnych.

a. w warunkach wolnościowych: prowadzony będzie w pomieszczeniu użyczonym Zespołowi Ośrodków Wsparcia na terenie Powiatu Pruszkowskiego (zgodnie z obowiązującym prawem zajęcia korekcyjno – edukacyjne dla osób stosujących przemoc nie mogą odbywać się w siedzibie Zespołu Ośrodków Wsparcia.

b. izolacyjnych: prowadzony będzie na terenie Aresztu Śledczego Warszawa – Służewiec przy ul. Kłobuckiej 5

7. Partnerzy programu

Założenia programowe w skutecznym osiągnięciu założonych celów i rezultatów przewidują współpracę z instytucjami i organizacjami, którymi są:

- 1) Ośrodki Pomocy Społecznej.
- 2) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
- 3) Kuratorzy zawodowi, Sąd Rejonowy w Pruszkowie.
- 4) Policja.
- 5) Rodziny uczestników programu.
- 6) Areszt Śledczy Warszawa – Służewiec.

V. Źródła finansowania programu

Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie należy do zadań w zakresie administracji rządowej realizowanych przez powiat. Środki na realizację i obsługę tego zadania zapewnia więc budżet państwa. W związku z tym, planowanie wydatków następuje na poziomie powiatów rokrocznie a realizacja programu uzależniona jest od wysokości środków przekazanych powiatowi z budżetu państwa na ten cel.

Zgodnie z zasadami finansowania realizacji programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, określonymi przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki, do 15.12.2017 planowane jest złożenie wniosku o środki na realizację programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc na rok 2018.

W przypadku nie otrzymania dotacji od Wojewody Mazowieckiego Zespół Ośrodków Wsparcia jest w stanie częściowo realizować Program z środków Powiatu zabezpieczonych w Powiatowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochronie Ofiar Przemocy w Rodzinie (jedną edycję programu w warunkach wolnościowych).

VI. Monitoring

Realizacja programu jest ściśle związana z działaniami monitorująco - kontrolnymi, które stanowią część nadzoru na jego realizacją. System monitorowania w trybie wolnościowym obejmuje:

- postęp względem zaplanowanych założeń, działań i rezultatów programu,
- zachowanie związane z przemocą u osób uczestniczących w programie w trakcie jego trwania oraz w rok po jego zakończeniu.

Monitorując program będziemy szukać odpowiedzi na pytania:

- czy podejmowane działania prowadzą do osiągnięcia celu finalnego,

- czy program wymaga przeformułowania działań,

- czy adresaci programu zachowują się zgodnie z zakładanymi oczekiwaniami realizatorów,

Celem monitoringu jest sprawdzenie czy zaplanowane działania w końcowym efekcie są użyteczne dla odbiorców i współodbiorców, którymi w tym przypadku są rodziny osób stosujących przemoc.

Do oceny skuteczności działań programowych niezbędna jest współpraca z partnerami programu, szczególnie tymi, którzy realizują programy przeciwdziałania przemocy i ochrony osób doświadczających przemocy w rodzinie.

Realizacja działań monitorujących efekty uczestnictwa w programie w warunkach penitencjarnych zakłada obserwację osadzonych pod kątem powstrzymywania się od zachowań przemocowych ze strony współprowadzącej program (jest to możliwe, dopóki absolwent programu przebywa na terenie Aresztu Śledczego Warszawa-Służewiec), a także ewentualny kontakt z bliskimi uczestnika programu, jeżeli absolwent programu wyrazi na to zgodę.

VII. Zagrożenia realizacji programu i zakończenie

1. Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc realizowany przez Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie to ułożony w określonym czasie ciąg działań zmierzających do wybranej, specyficznej grupy odbiorców, wymagający zaangażowania środków rzeczowych, ludzkich i finansowych. Realizacja założeń programowych wiąże się nierozwalnie z ryzykiem wystąpienia zjawisk czy działań, które mogą mieć negatywne skutki dla przebiegu całego programu lub jego poszczególnych części.

2. Najistotniejsze zagrożenia wiążą się z brakiem wystarczającej ilości zewnętrznych środków finansowych, od których realizacja programu jest zależna. Ponadto zagrożeniem dla programu może być brak dostatecznego zainteresowania adresatów udziałem w programie.

VIII. ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik nr 1:

W przypadku udziału w zajęciach osób uzależnionych, które są w trakcie terapii lub ją ukończyły, program jest wzbogacany o następujące tematy:

1. Czy przemoc stosowana po zażyciu środka psychoaktywnego może być uznana za zamierzoną?
2. Rola mechanizmu nałogowego regulowania uczuć w zachowaniach przemocowych
3. Skutki uzależnienia jako objawy przemocy
4. Zagrożenia dla abstynencji wynikające z niekonstruktywnych sposobów reagowania na uczucie złości

Załącznik nr 2:

Kontrakt na uczestnictwo w programie edukacyjno - korekcyjnym

Ja ....., jestem świadomy tego, że potrzebuję pomocy ze względu na używanie przemocy w przeszłości i że chcę się uczyć zachowań nie przemocowych. Zgadzam się radzić sobie ze swoimi problemami poprzez pracę w Programie Edukacyjno-Korekcyjnym.

Tak długo jak jestem w Programie zobowiązuję się przestrzegać następujących zasad:

- a. Nie będę używał przemocy fizycznej i seksualnej wobec innych osób.
- b. Nie będę używał przemocy słownej i emocjonalnej (używanie przezwisk, poniżanie).
- c. Nie będę niszczył przedmiotów i ranił zwierząt w celu robienia przykrości lub kontrolowania innych.
- d. Powstrzymam się od nadużywania alkoholu lub narkotyków, jak również od ranienia siebie w jakikolwiek inny sposób.
- e. Będę starał się znaleźć sposoby by powstrzymać się od kontrolowania innych osób.

Nie będę śledził i kontaktował się z osobą, która wyraziła życzenie, aby się ode mnie uwolnić

f. Nie będę się angażować w działania legalne, gdzie moim celem lub strategią jest zranić, poniżyć, prześladować i kontrolować inne osoby.

g. Jeśli popełnię pomyłkę lub złamię którekolwiek z postanowień zgłoszę to natychmiast pracownikowi Programu i będę otwarcie rozmawiał na ten temat. Zaakceptuję konsekwencje mojego zachowania włączając w to usunięcie mnie z Programu lub inne konsekwencje.

Zobowiązuję się oddawać na czas wyznaczone prace domowe.

Zgadzam się uczęszczać na zajęcia zgodnie z harmonogramem zajęć. Rozumiem, że mogę być usunięty z Programu za nieobecność i spóźnienia. Program nie rozróżnia usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych nieobecności. Zobowiązuje się powiadamiać pracownika Programu jeśli nie będę mógł zgłosić się na zajęcia.

Oświadczam, że podałem pracownikom Programu prawdziwy adres, telefon i że natychmiast powiadomię pracowników programu, jeśli te informacje się zmienią.

Rozumiem że celem mojego udziału w Programie jest nie używanie przemocy i że moje zachowanie w Programie jak i w życiu prywatnym będzie odzwierciedlało to. Będę otwarty i szczerzy w grupie, będę uczestniczył regularnie w zajęciach. Jeśli wypłynie problem związany z używaniem alkoholu, narkotyków lub choroby psychicznej poddam się leczeniu i tylko wtedy mogę kontynuować udział w Programie. Będę realizował zalecenia pracowników Programu i poddam się ewaluacji, jeśli zaleci mi ją pracownik Programu.

Rozumiem, że jeśli nie będę stosował się do kontraktu mogę być usunięty z Programu. Przeczytałem ten kontrakt i rozumiem, że podpisując go jestem odpowiedzialny za jego przestrzeganie.

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych w zakresie niezbędnym do realizacji programu korekcyjno – edukacyjnego prowadzonego na zlecenie Zespołu Ośrodków Wsparcia w Piastowie

Podpis klienta.....

Podpis pracownika Programu Edukacyjno-Korekcyjnego.....

Data.....

Daję pracownikom Programu zgodę na skontaktowanie się z moimi bliskimi, z którymi łączą mnie bliskie stosunki. Zgadzam się również, aby pracownicy Programu zaprosili moich bliskich do ewaluacji mojego postępu, skierowali na grupę wsparcia lub udzielili informacji na temat innych rozwiązań, które mogą im pomóc zwiększyć bezpieczeństwo i dobre samopoczucie.

.....

Podpis i data

.....

(imię, nazwisko i telefon do osób bliskich)

HISTORIA PRZEMOCY

Imię i nazwisko.....Wiek.....

Adres.....

Telefon.....

Wykształcenie.....

Co sprowadziło Cię tutaj? (oraz oczekiwania od udziału w programie)

.....
.....
.....

Jak długo mieszkasz ze swoimi bliskimi przed przyjściem tutaj?

Miesiące .....Lat.....

Jak długo stosowałeś wobec nich przemoc ?

Miesiące ..... Lat.....

Czy mieszkaliście ze sobą w dniu incydentu? Tak..... Nie.....

Czy nadal utrzymujesz z nimi kontakt? Tak..... Nie.....

Czy mieszkacie ze sobą? Tak..... Nie.....

Czy masz dzieci? Tak..... Nie.....

Czy jesteś zatrudniony? Tak..... Nie.....

Czy jesteś uzależniony od alkoholu lub narkotyków? Tak..... Nie.....

Karalność (wyroki karne pozbawienia wolności za czyny związane z przemocą w rodzinie, zobowiązanie przez sąd do udziału w programie korekcyjnym, własna decyzja)

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 3:

„PROGRAM KOREKCYJNO - EDUKACYJNY” – arkusz oceny zajęć przez uczestników

Prosimy określić, używając skali ocen od 1 do 6, w jaki sposób ocenia Pan zajęcia:	
Ocena ogólna	
Ocena przydatności nabytych umiejętności	
Atrakcyjność i sposób prowadzenia zajęć	
Nastawienie prowadzących do Uczestników	

Prosimy określić, w jakim stopniu się Pan zgadza z przedstawionymi poniżej stwierdzeniami:	
--	--

	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno Powiedzieć
Program odpowiadał moim potrzebom					
Treści były przekazane w sposób jasny i zrozumiały					
Program ten zasługuje na polecenie go innym osobom					
Materiały edukacyjne są przydatne					

Załącznik nr 4:

Ankieta ewaluacyjna dla uczestników PKE

W związku z obowiązkiem monitorowania efektów programów korekcyjno-edukacyjnych, przedstawiamy Państwu ankietę i prosimy o jej wypełnienie.

1. Czy ma Pan poczucie, że w przeszłości dochodziło do zachowań przemocowych z Pana strony?

1. Tak 2. Nie

2. Kto Pana/i zdaniem ponosi odpowiedzialność za stosowanie przemocy? Proszę wskazać jedną odpowiedź.

1. Osoba stosująca przemoc
2. Osoba doświadczająca przemocy
3. Zarówno osoba stosująca, jak i doświadczająca przemocy

3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z następującymi zdaniami? Prosimy zaznaczyć na skali od 1 do 10 odpowiedź, z którą się Pan/i zgadza.

	Zupełnie się nie zgadzam	Zgadzam się w pełni
Potrafię rozwiązywać problemy bez użycia przemocy.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
W sytuacji konfliktowej potrafię uznać odmienne zdanie innych.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
Potrafię mówić otwarcie o swoich uczuciach, potrzebach, pragnieniach.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
Potrafię komunikować się z najbliższymi w sposób otwarty, szanując ich granice i swoje.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
Kiedy jestem bardzo zdenerwowany/a zdarza mi się obwinać innych.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
Potrafię panować nad wszelkimi formami agresji (fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej).	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	

4. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z następującymi zdaniami? Prosimy zaznaczyć na skali od 1 do 10 odpowiedź, z którą się Pan/i zgadza.

	Zupełnie się nie zgadzam	Zgadzam się w pełni
„Każdy człowiek ma prawo do posiadania i wyrażania własnych opinii”.	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
„Każdej osobie bez względu na wiek należy się szacunek.”	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
„Każdy człowiek ma prawo czuć się bezpiecznie we własnym domu.”	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
„Ponoszę odpowiedzialność za stosowanie przemocy wobec moich najbliższych.”	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
„W sytuacji konfliktowej, spokojna rozmowa może przynieść więcej korzyści niż przemocowe zachowania względem uczestników konfliktu.”	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	

Załącznik nr 5:

PRZEBIEG ZAJĘĆ GRUPOWYCH:

Czas zajęć poświęcany poszczególnym zagadnieniom ujęty w godzinach edukacyjnych ma jedynie charakter orientacyjny. Zajęcia mogą uwzględniać również inne tematy poruszane przez uczestników grupy (na zasadzie „burzy mózgów” i dyskusji grupowej). Kolejność omawianych tematów również zależy od dynamiki pracy grupy. Z wyboru jednak pierwsza część programu bardziej poświęcona jest kwestiom teoretycznym, w drugiej części koncentrujemy się na osobistych doświadczeniach uczestników i nauce praktycznych umiejętności służących powstrzymaniu się od przemocy.

Zajęcia nr 1

Opis zajęć:

- Omówienie zasad pracy grupy i omówienie spraw organizacyjnych (0,5 h), zabawy integracyjne (1,5 h), wypełnienie przez uczestników ankiety ewaluacyjnej (wzór znajduje się w załącznikach), zdefiniowanie zjawiska przemocy i form przemocy (praca w podgrupach i omówienie na forum), zdefiniowanie złości i agresji, odróżnienie przemocy od złości i agresji (praca w podgrupach i omówienie na forum) – (4h), zadanie pracy domowej: autoanaliza pod kątem dotychczas stosowanych form przemocy

Zajęcia nr 2

Opis zajęć:

- Omówienie pracy domowej, podział na podgrupy, identyfikowanie poszczególnych uczuć, omówienie funkcji uczuć w życiu człowieka (2h), omówienie funkcji złości w życiu człowieka (praca w podgrupach), pozytywne i negatywne strony złości w życiu człowieka (korzyści wypływające z przeżywania złości i ewentualne koszty z tym związane), złość jako uczucie wtórne do innych uczuć, wtórne korzyści

z przeżywania i okazywania złości, mity nt. złości, skutki tłumienia i nadużywania złości (2h), rozpoznawanie złości – sygnały płynące z ciała, ćwiczenia pogłębiające świadomość sygnałów fizycznych świadczących o przeżywaniu złości, mentalne wzorce interpretacji towarzyszące przeżywaniu złości, praca domowa: gdzie mieszka złość ? (2h)

Zajęcia nr 3

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1h), omówienie pracy domowej (1h), sposoby wyrażania złości i ich skutki (1h), motywy obecnego sposobu reagowania na złość (1h), analiza modelowej scenki dotyczącej stosowania przemocy (2h), praca domowa: diagnoza sytuacji, w których najczęściej przeżywam złość

Zajęcia nr 4

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w reagowaniu na złość (1h), Omówienie pracy domowej (1h), analiza kolejnej modelowej scenki dotyczącej stosowania przemocy (1h), sposoby wyrażania i przyjmowania krytyki oraz ich skutki, radzenie sobie z czyjąś złością (1h), źródła radzenia sobie ze złością, praca własna, autodiagnoza pod kątem przekonań pierwotnych dotyczących złości (2h), zadanie pracy domowej: motywy unikania lub nadużywania złości, samoobserwacja pod kątem przeżywanych i wyrażanych uczuć

Zajęcia nr 5

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością i omówienie pracy domowej (1h), Komunikacja werbalna (parafraza, odzwierciedlanie uczuć) (1h), komunikacja niewerbalna (3h), analiza kwestionariuszy kontrolowania przygotowanych przez uczestników (1h)

Zajęcia nr 6

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1h), praca nad rozpoznawaniem mowy wewnętrznej, atrybucji podczas przeżywania złości i modyfikacją atrybucji (2,5h), analiza kwestionariuszy kontrolowania (2,5h), zadanie domowe: rozpoznawanie myśli towarzyszących złości

Zajęcia nr 7

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1h), trening relaksacyjny Schulza, trening uważności (2h), analiza kwestionariuszy kontrolowania (2,5h), mity i stereotypy nt. przemocy (0,5h)

Zajęcia nr 8

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1h), termometr złości (1h), przemoc wobec dzieci, nieprzemocowe sposoby wychowawcze (3,5h), rozumienie męskich przywilejów (0,5h)

Zajęcia nr 9

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1,5h), negocjacje i sprawiedliwość w relacji (2,5h), lista praw asertywnych (2h)

Zajęcia nr 10

Opis zajęć:

- Omówienie bieżących problemów w radzeniu sobie ze złością (1,5h), trening relaksacyjny Jacobsona, relaksacja wyobraźniowa (1,5h), informacje zwrotne, ewaluacja programu, podsumowanie, psychozabawy (3h)